

SZAKIRODALOM.

SCHEMA PRI | MUM GENERALE | Sive | FORMA STUDIO |
rum Albenfium : | *Pro hoc Anno Domini M. DC. LVII.* | ALBÆ-
JULIÆ. | *Excudebat Martinus Major, Coronen- | fis, Celsifimi*
Transylvania Principis, | ac Scholæ Typographus. 8-rét. a—g
= 112 lap.

Egész története van e kis munkának. Basire Izsák nagyhirű angol tudós írta, a kit II. Rákóczy György hívott meg Gyulafejérvárra tanárnak. Itt készítette valószínűleg Rákóczy megbízásából e művét, tantervül a felsőbb tudományok hallgatói számára. Nyomatását is elkezdték s a 112. lapig haladtak, mikor a tatárok (1608. augusztusban) előzőnlötték Gyulafehérvárt, az iskolát földig lerombolták, a több mint huszezer kötet könyvet magában foglaló könyvtárat elégették. A tanárok elmenekültek, köztük volt Basire is, kit később meglepett a honvágy s 1661-ben visszatért hazájába Angolországba. Magával vitte ereklye gyanánt félbemaradt művének egy példányát is, mintegy emlékéül a nálunk kiállott félelemnek. Csinosan beköttette bőrbe, rányomatva monogrammját is (I. B. = Isaacus Basirius) s holtáig becsben tartotta. Később — nem tudjuk honnan és mi úton — az Oxfordi Bodleian-könyvtárba került, itt van ma is, zár alatt tartva a legritkább kéziratok között. Ez egyetlen eddigelé ismeretes példányt Hellebrant Árpád fedezte fel s címét ő közölte először e folyóirat 1895. évi folyamában, mint 102-ik adalékot Szabó Károly Régi Magyar könyvtára II. kötetéhez.

Vele csaknem egyidejűleg a szerencsés kezű Koncz József a címlapját felfedezte Marosvásárhelyen s hasonmást készített s közölte róla »A marosvásárhelyi evang. reform. kollegium története« cz. művében. Ugy látszik, ennyi mindaz, a mi nálunk fennmaradt belőle.

A Hellebrant közlése által figyelmeztetve, a nagyenyedi Bethlen-kollégium igazgatósága mindent elkövetett, hogy ez ox-

fordi unikum másolatát megszerezze. Becses felvilágosításokat várt belőle, különösen az iskola régi tanulmányi rendjére nézve, a mi-
ben nem is csalódott. Először Józán Miklós Oxfordban tanuló
magyar kálvinista theologussal akarták lemásoltatni, de a Bod-
leian-könyvtár főkönyvtárnoka azt a hasznos tanácsot adta, hogy
»ha hű és érdemes másolatot óhajtanak, rendeljenek meg egy
facsimilét«. A Bethlen-főiskola előjárósága örömmel fogadta a
tanácsot s több hazai könyvtárral szövetkezve, mintegy 20 collo-
typiai hasonmást készíttetett róla, mely így sokkal olcsóbban
(egy példány 30 forintért) volt megszerezhető.

Nem tartozik e folyóirat körébe e mű tanügyi jelentőségé-
ről szólni, csak jelezzük, hogy több erdélyi iskola törvényeinek
forrására nézve ez vezetett először nyomra s mutatványul néhány
történeti szempontból is érdekes adatot említünk föl belőle. A mű
előtt álló buzdításban, mely »a keresztyén, különösen a gyulafejevári
ifjusághoz« van intézve, példákat idéz a külföldi és hazai törté-
netből, Magyarországból és *Dáciából* s ajánl utánzás végett az
ifjuságnak. Főlemlíti Szent-Istvánt, Nagy-Lajost, a kit a magya-
rok különösen a matematikában való jártasságáért magusnak
neveztek, Mátyást és Erdélyben György barát fejedelmet, felesé-
gével Izabellával (!); Báthori Zsigmondra vonatkozólag Sleidan
történetirő művéből idéz egy helyen annak bizonyosságára, hogy
milyen ékesen tudott ez a vajda latinul beszélni és Sleidan azon
megjegyzésére, hogy ez meglepő tény egy rideg éghajlat alatt lakó,
vad műveletlen nép hareziás fejedelméről, nem állhatja meg,
hogy a lap szélén ki ne fakadjon: »Ugy látszik ez az író se sokat
járt Erdélyben«. Megemlíti még Bethlen Gábort, a ki több mint
huszonötször olvasta át a bibliát; öreg és ifju Rákóczy Györgyöt.
Ez utóbbira nézve — mint mondja — már szem- és fültanu,
mily szépen tud a legnehezebb nemcsak világi, hanem egyházi
vonatkozású tételekről értekezni. Ugy hogy nem csoda, ha Rákóczi
Ferencz már már kezdi atyja nyomdokait követni, a ki külön-
ben is, szinte gyermekkorától fogva a Muzsák tisztelője volt!

A könyv története mellett elmondtuk e collotypiai hason-
másról is mindazt, a mit rá vonatkozólag megtudhattunk: az a
nemes ügybuzgóság, mely létrehozásában nyilvánult, megérdemli,
hogy a mű történetének mintegy folytatásául e szakfolyóirat lap-
jain meg legyen örökítve.

Dézsí Lajos.

Magyar Műkincsek. Szerkeszti Radisics Jenő. *Első kötet.*
Budapest. Kiadja a Műbarátok köre. 1896. Nagy 4-r. XXVIII + 126. l.

Milléniumi emlék ez is, s bátran állíthatjuk, hogy a maradan-
dóbbak közül való. Az eszme, a melyet szolgál s a lelkesedés, mely
megteremtette, egyaránt bele illenek a nagy nemzeti ünnepség
hangulatába s ebből a szempontból a kulturtörténet méltó elis-
meréssel adózhat megteremtőinek. Radisics Jenő bevezetésében